

СУТНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ (ПРАВООХОРОННОЇ) ФУНКЦІЇ В ДЕРЖАВАХ ЄС

Криволапчук В. О.

У статті досліджено сутність поліцейської (правоохоронної) функції та визначено шляхи підвищення ефективності реалізації цієї функції в Україні, адже дослідження поняття і змісту поліцейської функції держави, її реалізації в сучасних умовах, а також історичної динаміки вказаних категорій є актуальним практичним завданням, яке стоїть перед юридичною наукою.

Наголошено, що одним з найважливіших чинників вирішення завдання підготовки кваліфікованих фахівців у галузі поліцейської діяльності держави, які володіють необхідним рівнем правосвідомості та правової культури, є введення в систему професійної підготовки юристів курсу поліцейського права. Водночас він необхідний для студентів і слухачів, які навчаються в системі вищих і середніх спеціальних навчальних закладів МВС України.

Ключові слова: поліцейська функція, правоохоронна функція, громадський порядок, громадська безпека.

В статье исследована сущность полицейской (правоохранительной) функции и определены пути повышения эффективности реализации этой функции в Украине, ведь исследования понятия и содержания полицейской функции государства, ее реализации в современных условиях, а также исторической динамики указанных категорий является актуальной практической задачей, стоящей перед юридической наукой.

Отмечено, что одним из важнейших факторов решения задачи подготовки квалифицированных специалистов в области полицейской деятельности государства, обладающей необходимым уровнем правосознания и правовой культуры, является введение в систему профессиональной подготовки юристов курса полицейского права. В то же время он необходим для студентов и слушателей, обучающихся в системе высших и средних специальных учебных заведений МВД Украины.

Ключевые слова: полицейская функция, правоохранительная функция, общественный порядок, общественная безопасность.

This article explores the nature of police (law enforcement) function and identified ways to improve the implementation of this function in Ukraine, because the study concept and content of police functions of the state, its implementation in current conditions and historical dynamics of these groups are important practical task facing legal science. The regulatory state influence on social processes in society carried out within the public functions that traditionally defined as a function of the state police.

The author notes that special attention in the study of this problem should be given to the detection of general and specific character of which took place in the history of our state, because, of course, that blind imitation of the modern practice of legal regulation of police agencies abroad, without paying attention to the national historical background as the tradition of national legal awareness and legal culture can not have a positive outcome.

Forms and methods of police (militia) of the rights and freedoms of citizens depend on the conditions of our society

and therefore are subject to change and improve on its democratization escalation in civil society really inherent legal state. They are in close contact, which allows to effectively influence human behavior.

Noted that the protection of life, health and property of citizens, as well as other facilities that are essential to society and state, so is the function of the state, weakening its negative impact on the other side of the state, in particular, on the management economy, finance, culture, education, social security and so on. On a constant and efficient implementation of police (law enforcement) function always state must take care on pain of losing their credibility in the eyes of the population and even threatened self-liquidation.

Emphasized that one of the most important factors of solving the problem of training qualified specialists in the field of policing States that have the necessary level of legal awareness and legal culture, is the introduction of a system of legal training course police law. However, it is necessary for students and students enrolled in the system of higher and secondary specialized educational establishments of Ukraine.

Keywords: police functions, law enforcement function, public order, public safety.

Постановка проблеми. Демократичні перетворення, що відбуваються в Україні, а також курс нашої держави на євроінтеграцію вимагають перебудови й значного підвищення ефективності та якості діяльності правоохоронних органів.

Регулятивний вплив держави на соціальні процеси в суспільстві здійснюється в рамках державної функції, яку традиційно прийнято визначати як поліцейську функцію держави. Зародившись у глибокій давнині, поліцейська функція, здійснювана державою, видозмінювалася разом з нею. З плином часу була створена система державних органів, які спеціалізувалися на реалізації цієї функції. Таким чином, поліцейська функція держави й діяльність державних "поліцейських" органів - взаємопов'язані категорії. Крім того, саме через діяльність спеціально уповноважених (поліцейських) органів держави реалізується поліцейська функція. Ослаблення поліцейської (правоохоронної) функції спричиняє швидке зростання рівня злочинності в суспільстві, зниження рівня правової культури, збільшення кількості конфліктів між громадянами, передусім у громадських місцях. Тому дослідження поняття і змісту поліцейської функції держави, її реалізації в сучасних умовах, а також історичної динаміки вказаних категорій є актуальним практичним завданням, яке стоїть перед юридичною наукою. Особливу увагу при дослідженні зазначеної проблеми необхідно приділити виявленню того загального й тієї специфіки, яка мала місце в історії нашої державності, оскільки, безперечно, що сліпе копіювання сучасної практики правового регулювання діяльності поліцейських установ за кордоном, без зважання на національні історичні передумови, як і традиції вітчизняної правосвідомості та правової культури, не може мати позитивного результату.

Метою статті є дослідження сутності поліцейської

© В.О. Криволапчук, 2014

(правоохоронної) функції та визначення шляхів підвищення ефективності реалізації поліцейської функції в Україні в умовах становлення правової соціальної держави.

Дослідженням цього питання займалися В.Б. Авер'янов, М.І. Ануфрієв, О.М. Бандурка, В.М. Білик, Є.В. Додін, М.М. Дорогіх, В.В. Дурдинець, В.А. Зубчук, Д.П. Калаєнов, Р.А. Калюжний, А.І. Карасьов, А.П. Ключніченко, В.К. Колпаков, Я.Ю. Кондратьєв, С.Ф. Константінов, О.В. Копан, М.В. Корнієнко, О.В. Кузьменко, В.І. Курило, М.В. Лошицький, П.П. Михайленко, В.І. Олефір, А.Ю. Олійник, О.О. Гіджаренко, І.І. Присяжнюк, П.М. Рабінович, Ю.І. Римаренко, В.М. Супрун, В.К. Шкарупа, Х.П. Ярмачі, О.Н. Ярмиш та ін.

Проте, незважаючи на проведені дослідження, на сьогодні не достатньо розкрито сутність поліцейської правоохоронної функції та шляхів підвищення ефективності реалізації поліцейської функції в Україні в умовах становлення правової соціальної держави.

Дослідження проблеми. Відповідно до КК України і КУАП до найважливіших об'єктів, що охороняються державою, належать громадський порядок і громадська безпека. Ці об'єкти охороняються шляхом адміністративного нагляду, прямого адміністративного примусу, оперативно-розшукових заходів, застосування адміністративних і кримінальних покарань. Громадський порядок і громадська безпека - це фундамент нормального життя всіх громадян, діяльності всіх державних, громадських і приватних установ і підприємств, а тому до охорони цих об'єктів держава завжди ставилася як до охорони "bonum publicum" (суспільного блага), надавала цій охороні політичного значення.

Як тільки в суспільстві послаблюється поліцейська (правоохоронна) функція, то відразу швидко зростає злочинність у державі, збільшується кількість конфліктів між громадянами, погіршується культура людського спілкування, особливо в громадських місцях. У таких умовах, здавалося б, абстрактна формула Гоббса про "війну всіх проти всіх" одержує зримі контури: громадяни перестають довіряти державі як захиснику їх життя, здоров'я та власності.

Охорона життя, здоров'я, власності громадян, а також інших об'єктів, що мають важливе значення для суспільства і держави, являє настільки необхідну функцію держави, що її послаблення позначається негативно на інших сторонах діяльності держави, зокрема: на управлінні економікою, фінансами, культурою, освітою, соціальним забезпеченням тощо. Про постійне і якісне здійснення поліцейської (правоохоронної) функції держава завжди зобов'язана піклуватися під страхом втрати свого авторитету в очах населення й навіть під загрозою власної ліквідації. "Общество нуждается прежде всего в безопасности, зная о том, что прочие его цели не могут быть достигнуты, пока эта первая, необходимая цель не будет осуществлена", - писав відомий поліцейєст А.С. Окольський, маючи на увазі поліцейську (охоронну) функцію держави [1, 5]. Можна вважати, що з практичної точки зору поліцейська (правоохоронна) функція займає перше місце в ряді функцій держави, що охорона життя, здоров'я, власності громадян є початковим призначенням держави.

Держава, здійснюючи поліцейську (правоохоронну) функцію, організовує життя населення на всій території, що належить їй, забезпечує правопорядок на цій території, насамперед у місцях громадського значення: на

вулицях, площах, парках, вокзалах, торгових центрах тощо - у місцях "внеколективного поведения" людей, де найчастіше виникають загрози окремії людині та мають місце конфліктні ситуації. Цінність понять "порядок", "безпека", "громадський порядок" і "громадська безпека" полягає в тому, що вони, будучи по суті правоохоронними, у сукупності утворюють одну з істотних ознак держави разом з населенням, владою і територією. У практичному відношенні відсутність у суспільстві порядку та безпеки свідчить про структурну кризу держави або навіть про відсутність самої держави. У науковій літературі визначення держави без цих понять, що мають поліцейський (правоохоронний) зміст та утворюють одну з її головних ознак, може сприйматися як неповне. Тому деякі правознавці цілком резонно включали поняття "порядок", "правопорядок", "безпека" у визначення держави. Так, видатний австрійський державознавець і соціолог другої половини XIX ст. Л. Гумплович, відзначаючи важливе значення поліцейської (правоохоронної) функції держави, визначав державу "як природно виниклу організацію владарювання, призначену для охорони певного правопорядку" [2, 36].

Поліцейська функція держави - це врегульована нормами адміністративного права розпорядчо-владна діяльність органів державної влади із застосуванням заходів примусу, які визначені законодавчими актами у сфері публічного управління при охороні громадського порядку й забезпеченні громадської безпеки.

Поліцейська функція здійснюється державою через різні органи державної влади та місцевого самоврядування. Поліцейський аспект цієї функції реалізується, головним чином, у процесі практичної діяльності виконавчої влади, тобто в діяльності тієї її частини, яка здійснює в державі "легалізований примус" [3, 156].

Тепер можна визначити такі ознаки поліцейської (правоохоронної) функції держави:

1) поліцейська функція держави заснована на законі. Це означає, що вона здійснюється компетентними суб'єктами виключно на основі чинного законодавства й у межах, визначених ним;

2) поліцейська функція є саме державною політикою, а не епізодичною чи несистемною діяльністю;

3) поліцейська функція спрямована на об'єкти (ділянки суспільних відносин), склад яких залежить від конкретного етапу історичного розвитку суспільства й, природно, від політичних факторів, тобто від задуму законодавця та інших суб'єктів, від волі яких залежить визначення напрямів поліцейської діяльності;

4) поліцейська функція реалізується за допомогою юридичних та організаційних засобів;

5) поліцейська функція, її зміст органічно пов'язані з правом і праворозумінням у суспільстві;

6) реалізація цієї функції безпосередньо спирається на можливість застосування державного примусу.

Форми та методи діяльності поліції (міліції) у сфері реалізації прав і свобод громадян залежать від умов життя нашого суспільства й тому можуть змінюватись і вдосконалюватись з його демократизацією, переростанням у дійсно громадянське суспільство, властиве правовій державі. Вони перебувають у тісному зв'язку, що й дозволяє ефективно впливати на поведінку людини.

Зважаючи на те, що в суспільстві існує категорія осіб, які потенційно здатні скоїти правопорушення, потрібен такий загальний метод діяльності поліції (міліції), як метод примусу, переважно через який і реалізується

поліцейська функція виконавчої гілки влади в державі. Він є одним із засобів боротьби зі злочинністю, оскільки спрямований на забезпечення законності, охорону прав і свобод громадян і перевиховання злочинців. Застосування методу примусу в демократичному суспільстві відбувається лише за умов, коли всі інші заходи виховного характеру не дали необхідних результатів. Це свого роду антизахід держави на протиправну поведінку правопорушника. Громадяни, які не порушують правил поведінки, установлених нормами права, мають бути впевнені, що їх права та свободи будуть захищені за будь-яких обставин і від будь-яких посягань.

Зауважимо, що метод примусу в забезпеченні поліцейської функції держави - це її владний, негативний вплив на індивідів усупереч їх волі з метою забезпечення прав і свобод людини.

Звичайно, ми не можемо вважати примус головним методом боротьби з правопорушеннями. Але нині він є досить поширеним у діяльності поліції (міліції), зокрема при забезпеченні прав і свобод громадян.

Метод примусу для забезпечення поліцейської функції держави у сфері реалізації прав і свобод громадян завдяки своїй універсальності, стабільності та масштабам впливу дає позитивний результат. Він є підґрунтям для конкретних методів діяльності поліції (міліції) у сфері реалізації прав громадян. До них слід віднести такі методи: створення умов для реалізації громадянами їх прав. Сутність цього методу полягає в тому, що діяльність міліції спрямована на створення сприятливих умов для реалізації громадянами їх прав і свобод. Наприклад, підготовка органами внутрішніх справ документів для отримання громадянства України.

Складовою частиною цього методу може бути надання допомоги в скрутних життєвих обставинах, що є перспективним напрямом роботи міліції і який слід розвивати. Скрутні життєві обставини можуть бути найрізноманітнішими, проте працівники міліції завжди зобов'язані прийти на допомогу особі, яка до них звертається, і надати їй відповідну моральну чи фізичну підтримку;

профілактика порушень прав громадян - здійснюється до початку порушення прав людини та забезпечує охорону прав громадян [4, 201].

У результаті аналізу особливостей розвитку поліцейської функції нашої держави потрібно встановити загальну тенденцію, що характерна для всіх європейських

країн. Суть її полягає в поступовій спеціалізації різних державних органів, що здійснюють у своїй сукупності поліцейську функцію держави з відповідним обмеженням компетенції спеціалізованих органів.

Серед найважливіших завдань, які мають бути вирішені суспільством, що прагне сформуванню ідеології та практику правової держави, є завдання підготовки кваліфікованих фахівців у галузі поліцейської діяльності держави, які володіють необхідним рівнем правосвідомості та правової культури. Це завдання має багатоаспектний характер. Проте вважаємо, що одним з найважливіших чинників її вирішення є введення в систему професійної підготовки юристів курсу поліцейського права. Водночас він необхідний для студентів і слухачів, які навчаються в системі вищих і середніх спеціальних навчальних закладів МВС України.

З урахуванням викладеного вважаємо, що наше суспільство сьогодні не потребує ліберальних цінностей, що полягають в обмеженні втручання державної влади в справи суспільства, а навпаки, потребує сильної державної влади, здатної ефективно здійснювати внутрішні управлінські (зокрема й поліцейську) функції, а отже, сильної та дієздатної міліції, яка професійно й грамотно виконуватиме свої обов'язки.

Література

1. Окольский А.С. О понятии полицейского права / Антон Станиславович Окольский. - Варшава: Варшав. университет. изд., 1894 - Т. VI.
2. Людвиг Гумплович. Общее учение о государстве / Людвиг Гумплович. - СПб.: Вира, 1910. - 247 с.
3. Білик В.М. Порівняльно-правовий аналіз функцій поліцейських апаратів зарубіжних країн та міліції України в умовах її європейської інтеграції / В.М. Білик // Бюлетень з обміну досвідом роботи: наук.-практ. вид. - 2008. - № 174. - С. 155-161.
4. Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика / [Римаренко Ю.І., Шемшученко Ю.С., Томас Вюртенберг та ін.]; відп. ред.: Ю.І. Римаренко. - К.: КНТ, 2006. - 740 с. - (Людина. Суспільство. Поліція).

Криволапчук В.О.

доктор юридичних наук, доцент,
заступник начальника ДНДІ МВС України
Надійшла до редакції: 07.11.2014

УДК 35.08(477)

УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено проблеми управління забезпеченням безпеки дорожнього руху в Україні. Визначено чинники, що зумовлюють високий рівень аварійності на автомобільному транспорті та напрямки протидії. Запропоновані організаційно-правові заходи щодо вдосконалення системи забезпечення безпеки дорожнього руху.

Ключові слова: управління, безпека дорожнього руху, транспорт, протидія, злочини, правопорушення, організаційно-правові заходи.

В статье освещаются проблемы управления обеспечением безопасности дорожного движения в Украине. Определены факторы, которые

обуславливают высокий уровень аварийности на автомобильном транспорте и направления противодействия. Предложены организационно-правовые меры по усовершенствованию системы обеспечения безопасности дорожного движения.

Ключевые слова: управление, безопасность дорожного движения, автомобильный транспорт, противодействие, преступления, правонарушения, организационно-правовые меры.

The article covers the accident prevention problems of road traffic in Ukraine. Factors depicting high level of accidents in automobile transport and direction of counteraction are defined. Organizational and legal measures

© А.К. Виноградов, 2014